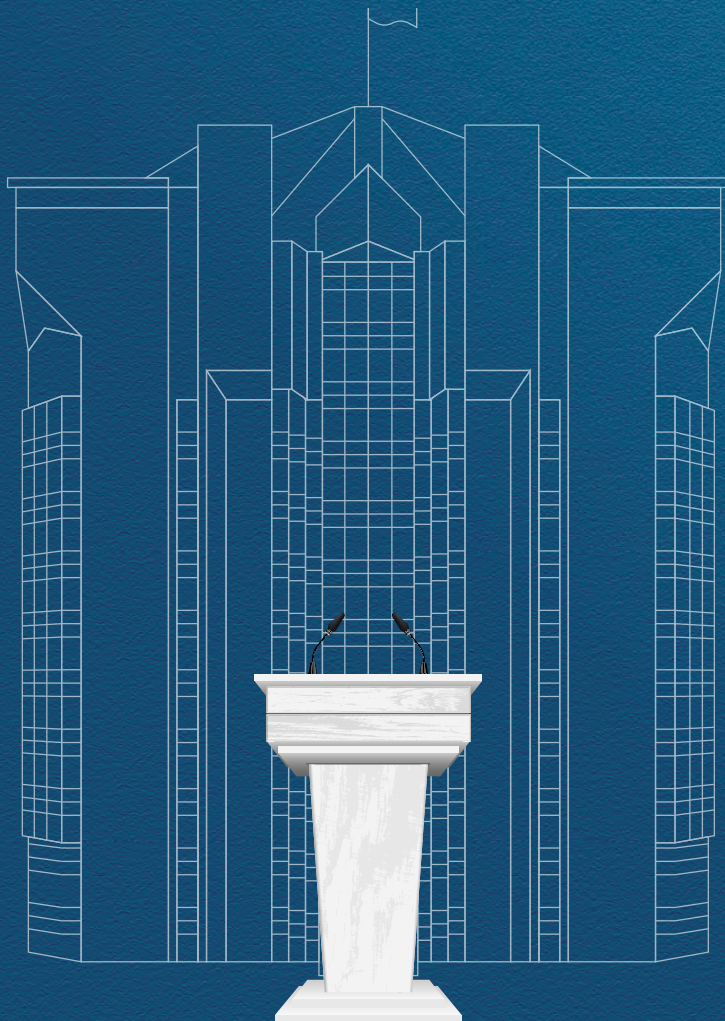

**DOCUMENT
ANALITIC**

OCTOMBRIE
2024

**PROGRAMELE ELECTORALE
ALE CANDIDAȚILOR
LA FUNCȚIA DE PREȘEDINTE
PRIN PRISMA
DREPTURILOR OMULUI
ȘI A STATULUI DE DREPT**

CRJM

Drepturi și justiție pentru toți

CUPRINS

Sumar	5
Metodologie	7
Scopul cercetării	7
Date generale	10
Drepturile omului.....	10
Statul de drept.....	10
Alexandr STOIANOGLO	10
Maia SANDU	12
Renato Usatii.....	14
Vasile TARLEV.....	16
Irina VLAH	18
Ion CHICU.....	20
Andrei NĂSTASE.....	23
Octavian ȚÎCU	25
Victoria FURTUNĂ.....	27
Tudor ULIANOVSCI	30
Natalia MORARI	32

NOTĂ ANALITICĂ

PROGRAMELE ELECTORALE ALE CANDIDAȚILOR LA FUNCȚIA DE PREȘEDINTE PRIN PRISMA DREPTURILOR OMULUI ȘI A STATULUI DE DREPT

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada

Această publicație a fost produsă cu sprijinul financiar al Fondului canadian pentru inițiative locale (CFLI) în cadrul proiectului „Protejarea societății civile și a apărătorilor drepturilor omului pentru o societate mai democratică”, implementat de Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Conținutul prezentat este responsabilitatea exclusivă a CRJM și nu reflectă neapărat viziunea CFLI.

Chișinău 2024

SUMAR

Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova a înregistrat 11 candidați și candidate la alegerile prezidențiale din 20 octombrie 2024. Fiecare participant și-a prezentat propriul program sau platformă electorală, unele fiind detaliate și bine structurate, iar altele mai sumare, constând în simple declarații politice sau liste de intenții.

Dintre cele 11 programe electorale, doar în 7 am reușit să cuantificăm acțiuni expres menționate de candidați ca fiind relevante pentru analiza noastră. În celelalte patru, informațiile au fost extrase și identificate independent. Astfel, media generală a ponderii activităților relevante drepturilor omului și statului de drept este de 33%, iar media generală este de aproximativ 21 de acțiuni.

Este încurajator să observăm că toți candidații își asumă angajamente ce vizează drepturile omului și statul de drept, semn al unei evoluții pozitive în cultura electorală a țării. Totuși, documentele analizate relevă o tendință îngrijorătoare a candidaților de a propune obiective nerealiste. Multe dintre aceste angajamente depășesc competențele reale ale funcției prezidențiale sau chiar contravin principiilor și standardelor internaționale. Această abordare indică, uneori, o înțelegere superficială sau limitată a acestor domenii cruciale sau o tendință de a ignora necesitatea de a proteja și întări aceste valori fundamentale.

Drepturile Omului

Toate programele analizate includ măsuri privind drepturile omului. Cu toate acestea, cele mai multe sunt axate pe drepturile sociale, economice și culturale (protecție socială, educație, trai decent, cel mai înalt standard posibil de sănătate). Toți candidații își asumă angajamente în domeniul protecției sociale pentru grupurile vulnerabile, precum familiile cu mulți copii, pensionari, persoane cu dizabilități, veterani de război, propunând măsuri care sunt în concordanță cu standardele internaționale privind realizarea progresivă a acestor drepturi. Promisiunile variază de la creșterea pensiilor și indexarea lor, la majorarea indemnizațiilor și crearea noilor beneficii sociale. Totuși, principala provocare o reprezintă sustenabilitatea financiară a acestor măsuri. Fără soluții clare privind sursele de finanțare, există riscul ca aceste promisiuni să rămână simple angajamente electorale.

Drepturile civile și politice sunt mai puțin abordate. De exemplu, doar 4 din cele 11 platforme analizate prevăd măsuri legate de libertatea presei, drepturile lingvistice ale minorităților, sancționarea discursului de ură și protecția copiilor împotriva violenței și exploatarei etc.

Multe promisiuni sunt formulate vag, fără detalii de implementare, necesitând susținere financiară. O parte din ele depășesc atribuțiile constituționale ale președintelui și necesită implicarea Guvernului și Parlamentului. De exemplu, angajamentele pentru creșterea pensiilor și sprijinirea grupurilor vulnerabile riscă să rămână doar promisiuni electorale fără surse clare de finanțare.

Au fost identificate măsuri problematice, cum ar fi interzicerea „propagandei LGBT” în școli și promovarea unei definiții restrictive a familiei, bazată exclusiv pe relații heterosexuale. Într-o societate democratică, protecția drepturilor omului impune recunoașterea și respectarea diversității formelor de viață familială, indiferent de orientarea sexuală, structura familială sau convingerile religioase. Aceste măsuri sunt contrare principiilor nediscriminării și pluralismului, riscând să amplifice tensiunile sociale și să afecteze negativ comunitățile vizate.

În concluzie, deși unele programe includ propuneri relevante pentru drepturile omului, multe sunt superficiale și neclare în ceea ce privește modalitățile de implementare, realizarea acestora fiind condiționată de factori ce nu depind neapărat de funcția de președinte.

Statul de Drept

Toate programele analizate includ măsuri privind principiile statului de drept. Cu toate acestea, multe dintre măsurile propuse sunt prezentate în termeni generali și au un caracter predominant declarativ. Detalii concrete sau exemple specifice de acțiuni care să îmbunătățească sau să susțină principiul statului de drept lipsesc. Fără angajamente clar definite, rămâne ambiguu cum se va concretiza acest obiectiv esențial în practică.

De asemenea, am observat tendința candidaților de a include în programele lor activități pliate pe interese sau dorințe „la modă”. Deși aceste măsuri pot părea atractive pentru cetățeni, ele implică multiple riscuri și provocări. Printre exemplele notabile se numără: crearea unui tribunal anticorupție, schimbarea formei de guvernare către o republică prezidențială, introducerea unui sistem de alegere directă a judecătorilor și a procurorului general de către cetățeni sau crearea unui departament național anticorupție similar cu DNA din România. Unii candidați au propus, de asemenea, adoptarea unor inovații și practici din alte sisteme judiciare, cum ar fi implementarea unui sistem bazat pe jurați.

Pe de o parte, aceste măsuri ar putea obstructiona reformele în curs de realizare, subminând eforturile deja întreprinse pentru combaterea corupției și asigurarea independenței justiției. Pe de altă parte, implementarea unor astfel de acțiuni în cea mai mare parte depășesc atribuțiile directe ale președintelui și necesită reforme legislative și administrative care trebuie implementate la nivelul Guvernului și Parlamentului, inclusiv prin modificarea Constituției.

În plus, unele propuneri includ reglementări privind activitatea organizațiilor din sectorul neguvernamental, cu justificarea că acestea „nu ar trebui să pună în pericol securitatea statului”. Această măsură poate fi percepută ca o încercare de control excesiv asupra societății civile, restricționând activitatea ONG-urilor și limitând capacitatea acestora de a sprijini democrația și drepturile omului, sugerând chiar o posibilă intenție de supraveghere și constrângere a societății civile. În concluzie, deși toți candidații subliniază preocuparea pentru crearea unui stat de drept, în absența unor planuri concrete și fezabile, unele propuneri rămân declarative și nerealistice, ridicând întrebări privind capacitatea candidaților de a susține efectiv statul de drept și democrația.

METODOLOGIE

CLARIFICARE

Această activitate nu constituie agitație electorală. Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020 (art. 6 par. 3) prevede dreptul legal de a desfășura acest tip de cercetare și de a exprima opinii cu privire la programele politice și candidații electorali, conform legii, atâta timp cât aceste activități sunt imparțiale și nu constituie agitație politică. Legea permite organizațiilor non-profit să își exprime opiniile în chestiuni politice pentru a informa publicul și a promova transparența, asigurând astfel decizii electorale informate, fără a încălca neutralitatea sau a se angaja în campanii politice directe.

Scopul cercetării

Documentul reprezintă o analiză a modului în care candidații la funcția de președinte integrează subiectele ce țin de promovarea și respectarea drepturilor omului și a statului de drept în programele lor electorale, evaluând angajamentele concrete și politicile propuse pe aceste teme. Această cercetare va oferi o perspectivă clară asupra priorităților candidaților în raport cu aceste aspecte esențiale și va contribui la informarea alegătorilor.

Obiectivele cercetării

- I. Evaluarea ponderii angajamentelor legate de promovarea și protejarea drepturilor omului și a principiilor statului de drept în programele electorale ale candidaților la funcția de președinte.
- II. Evaluarea angajamentelor din perspectiva clarității în formulate și argumentării necesității realizării acțiunilor propuse.
- III. Analiza compatibilității angajamentelor cu standardele internaționale și politicile statului pe domeniile drepturilor omului și statului de drept.
- IV. Analiza particularităților angajamentelor din punct de vedere al fezabilității, raportate, în special, la atribuțiile președintelui țării, resurs ele disponibile și durata mandatului.

Modul de cercetare

ETAPA 1: Analiza ponderii angajamentelor ce țin de drepturile omului și statul de drept

În prim-plan, am analizat modul în care programele electorale reflectă și abordează aspectele de bază legate de drepturile omului și statul de drept – piloni esențiali într-o democrație funcțională. Aceste aspecte au fost dezvoltate de echipa de cercetare, bazându-se pe experiența profesională și ținând cont de prioritățile programelor naționale sectoriale.

Lista aspectelor este orientativă și nu este exhaustivă. Orice alte teme relevante propuse de candidați care se aliniază conceptelor drepturilor omului și statului de drept au fost incluse și evaluate.

Aspectele ce țin de DREPTURILE OMULUI

- Combaterea discriminării;
- Eliminarea inegalităților economice, sociale și culturale;
- Eradicarea violenței domestice și de gen;
- Garantarea drepturilor civile și politice, inclusiv;
- Protejarea libertății de exprimare și a presei;
- Protejarea libertății de întrunire și asociere;
- Consolidarea societății civile;
- Garanția drepturilor sociale și economice a cetățenilor (educație, sănătate, muncă și locuință) etc.

Aspectele ce țin de STATUL DE DREPT

- Reforma justiției;
- Susținerea independenței judecătorilor și procurorilor;
- Consolidarea sistemului procuraturii și instituțiilor anticorupție;
- Depolitizarea sistemului de justiție;
- Combaterea corupției mari și sistemice;
- Protecția avertizorilor de integritate;
- Îmbunătățirea accesului la justiție echitabilă și profesionistă;
- Recuperarea bunurilor infracționale;
- Promovarea integrității în serviciul public etc.

ETAPA 2: Aprecierea calității angajamentelor ce țin de drepturile omului și statul de drept

Pentru a asigura o evaluare obiectivă și imparțială a programelor electorale, angajamentele propuse de candidați pentru îmbunătățirea aspectelor ce țin de drepturile omului și statul de drept au fost analizate prin prisma următoarelor criterii:

- I. Claritate în formulare.** Am verificat dacă angajamentele sunt exprimate clar, într-un limbaj accesibil, precis și lipsit de ambiguități. Am analizat dacă raționamentele din spatele propunerilor sunt logice și bine structurate, facilitând înțelegerea intențiilor candidatului. A fost acordată atenție dacă angajamentele dispun de o linie argumentativă coerentă, care să permită cu ușurință înțelegerea raționamentelor care au stat la baza formulării lor. Ne-am asigurat dacă formularea măsurilor nu permite interpretări contradictorii sau incerte.
- II. Compatibilitatea cu standardele internaționale și politicile statului.** Am analizat dacă angajamentele candidaților sunt aliniate cu politicile și strategiile naționale

---

care vizează drepturile omului și statul de drept. Am analizat dacă acțiunile propuse susțin implementarea obiectivelor naționale existente. Totodată, am evaluat dacă promisiunile electorale respectă standardele internaționale în materia drepturilor omului și statului de drept.

III. Fezabilitate. Am analizat dacă angajamentele propuse se încadrează în atribuțiile constituționale ale președintelui și dacă pot fi implementate fără a fi dependente excesiv de alte instituții, precum ar fi Parlamentul sau Guvernul. Am verificat viabilitatea acestora în raport cu resursele financiare și administrative disponibile, precum și dacă timpul necesar pentru implementare este realist în cadrul mandatului prezidențial.

ETAPA 3: Formularea concluziilor

În baza analizelor efectuate, am formulat concluzii generale care reflectă:

- I. Ponderea angajamentelor ce țin de drepturile omului și statul de drept:** În ce măsură drepturile omului și statul de drept sunt prezentate ca priorități în agenda politică a candidaților și care sunt angajamentele și declarațiile incompatibile cu principiile drepturilor omului, statului de drept și atacurile discriminatorii sau denigratoare îndreptate împotriva anumitor grupuri de persoane.
- II. Calitatea angajamentelor:** Am evaluat măsura în care soluțiile propuse sunt bine formulate, clare și argumentate și dacă au fost propuse politici concrete și bine elaborate pentru soluționarea problemelor asociate promovării și protecției drepturilor omului și principiilor statului de drept. Am separat angajamentele fezabile și eficiente de populisme și promisiuni irealizabile. Am verificat dacă propunerile candidaților sunt aliniate la programele naționale și standardele internaționale relevante.
- III. Analiza statistică.** Am generat informație dezagregată care ne permite să înțelegem numeric în ce măsură conceptele drepturilor omului și statul de drept sunt importante pentru politicienii care aspiră la una dintre cele mai înalte funcții în stat. Totodată, analiza statistică ne-a permis aprecierea calității măsurilor propuse spre implementare.

Documentul reflectă analiza programelor electorale și a informației expuse în spațiul public online.

Limitele cercetării: Analiza a fost efectuată pe baza platformelor electorale disponibile ale candidaților până la 15 octombrie 2024. În cazuri rare, când informațiile primare au fost insuficiente, am completat cercetarea cu analiza declarațiilor publice a acestor candidați sau candidate. Având în vedere resursele și timpul limitat, precum și acumularea datelor „în timp real”, anumite nuanțe sau detalii specifice fiecărui candidat pot să nu fie reflectate integral, o constrângere inerentă unei astfel de tip de cercetare.

ALEXANDR STOIANOGLO

Partidul Socialiștilor din
Republica Moldova

Dreptate pentru
toți

vezi programul

Date generale

Programul electoral al candidatului subliniază rolul crucial al președintelui ca garant al proceselor de dezvoltare socială și civică. El propune **transformarea Republicii Moldova într-un „teritoriu al dreptății,”** adică un loc unde schimbările pozitive sunt vizibile pentru toți cetățenii.

El propune trei priorități majore, dar acestea nu sunt însoțite de măsuri concrete. Abordarea adoptată se distinge prin lipsa de specificitate în ceea ce privește acțiunile precise pe care candidatul intenționează să le implementeze. Respectiv, măsurile au fost greu de identificat. Acestea se rezumă la declarații de principiu, fără a fi detaliate modalitățile de implementare și termenele precise.

Drepturile omului

În privința drepturilor omului, nu există planuri specifice. Candidatul menționează, de exemplu, **sprijin socio-economic pentru familii și modernizarea infrastructurii pentru copii** – de la grădinițe și școli, până la centre de dezvoltare – ca parte a acestei viziuni. Totuși, nu este explicat cum acestea se corelează cu standardele, resursele și termenele de implementare.

În cadrul viziunii sale, candidatul promovează, **toleranța interetnică și o interacțiune constructivă între limbile și culturile diverse** din Republica Moldova. Aceste elemente sunt esențiale pentru consolidarea unei societăți incluzive, dar nu sunt menționați pașii concreți prin care se vor atinge aceste obiective, având în vedere complexitatea specifică a contextului etnic și cultural al Republicii Moldova..

Statul de drept

În ceea ce privește componenta statului de drept, candidatul afirmă că întărirea statului de drept și implementarea sa responsabilă reprezintă fundația soluționării durabile a problemei transnistrene și un **element esențial pentru integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană.** Această abordare subliniază importanța statului de drept în asigurarea stabilității și securității naționale, precum și în întărirea încrederii cetățenilor în instituțiile statului.

Cu toate acestea, măsurile propuse sunt prezentate într-un mod generic și au un caracter pur declarativ. Nu sunt incluse detalii concrete sau exemple specifice de acțiuni menite să îmbunătățească sau să susțină principiul statului de drept. În absența unor angajamente clar definite, rămâne neclar cum va fi atins acest obiectiv esențial în practică.

Concluzie

În ansamblu, candidatul nu oferă o platformă electorală structurată pe acțiuni și măsuri concrete. Programul său include afirmații politice generale privind situația actuală din Republica Moldova, dar abordările privind drepturile omului și statul de drept fie lipsesc, fie sunt insuficient dezvoltate. Este dificil să evaluăm asemenea măsuri prin prisma compatibilității cu standardele internaționale și documentele de politici existente. Această lipsă de claritate ridică întrebări cu privire la fezabilitatea soluțiilor propuse.

De asemenea, majoritatea acestor măsuri nu pot fi realizate direct de președinte, având în vedere atribuțiile constituționale. Implementarea lor depinde de sprijinul Parlamentului și al Guvernului, ceea ce limitează posibilitatea unor acțiuni unilaterale din partea președintelui.

MAIA SANDU

Partidul Acțiune
și Solidaritate

Maia Sandu
pentru Moldova

vezi programul

Date generale

Analiza cantitativă a programului Maiei Sandu a identificat un total de aproximativ 80 de obiective și acțiuni, dintre care cel puțin 20 (25%) se referă tangențial la statul de drept și drepturile omului. Scopul programului său este **de a întări democrația, de a promova statul de drept și de a sprijini dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova**. Din perspectiva drepturilor omului și principiilor statului de drept, măsurile expuse sunt compatibile cu standardele internaționale și strategiile naționale. Totuși, multe dintre aceste angajamente necesită intervenții majore în procesul legislativ și colaborarea cu Parlamentul și Guvernul, fiind în afara atribuțiilor constituționale directe ale președintelui.

Drepturile Omului

Programul candidatei pune accent pe **protecția grupurilor vulnerabile**, cum ar fi familiile cu copii și pensionari, promovând **echitatea socială** și **accesul la servicii esențiale**. Programul include măsuri pentru **reducerea inegalităților sociale** și **îmbunătățirea nivelului de trai**, însă fără specificații privind sursele de finanțare, ceea ce ridică întrebări despre sustenabilitatea lor. În domeniul sănătății mintale, programul recunoaște necesitatea îmbunătățirii serviciilor, dar nu oferă detalii despre măsuri concrete sau finanțare, aspect care poate limita implementarea acestora.

Aspecte problematice

Unele măsuri pot depăși atribuțiile constituționale directe ale președintelui și pot necesita o colaborare extinsă cu alte instituții, ceea ce poate limita eficiența și fezabilitatea implementării.

Statul de drept

Promovarea **integrității procesului politic și a transparenței** este un punct central al programului, cu un accent pe **combaterea corupției și consolidarea democrației**. Programul prevede continuarea evaluării extraordinare a judecătorilor și procurorilor pentru a asigura integritatea și independența sistemului de justiție și „susținerea” creării unui tribunal anticorupție, precum și revizuirea amplă a cadrului legal și instituțional cu privire la recuperarea bunurilor infracționale.

Aspecte problematice

Crearea unui tribunal anticorupție în Republica Moldova este problematică din mai multe motive. Aceasta măsură ar necesita resurse substanțiale pentru dezvoltarea infrastructurii și personalului necesar. În contrast, sistemul actual de specializare a judecătorilor în cazuri de corupție, implementat prin decizia Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) în 2024, a dovedit deja eficiența sa. Prin desemnarea unor judecători specializați la Judecătoria Chișinău, unde aceștia gestionează aproximativ 120 de dosare din partea Procuraturii Anticorupție, s-a observat o îmbunătățire semnificativă a ritmului de examinare a cazurilor. Această abordare, care asigură o organizare mai eficientă a ședințelor, demonstrează că specializarea judecătorilor ar putea fi suficientă fără a fi necesară înființarea unui tribunal separat.

Concluzie

Programul prezintă angajament față de promovarea democrației, statului de drept și drepturilor omului, având o abordare compatibilă cu standardele internaționale. Implementarea unor acțiuni din program necesită o colaborare extinsă cu Parlamentul și alte instituții, ceea ce poate face problematică realizarea promisiunilor în lipsa unui sprijin politic larg. Unele acțiuni depășesc clar limitele legale ale funcției prezidențiale, necesitând intervenții majore în procesul legislativ, realizarea cărora este condiționată de sprijinul Parlamentului și Guvernului.

RENATO USATÎI

Președintele PP
„Partidul Nostru”

Doar pentru
Moldova

vezi programul

Date generale

Renato Usatîi are un program electoral prin care anunță 12 priorități detaliate prin 49 de angajamente prin care își asumă **întreaga responsabilitate pentru cetățenii Republicii Moldova și să asigure dreptatea, ordinea și siguranța țării.**

Analiza angajamentelor anunțate din perspectiva standardelor privind drepturile omului și principiilor statului de drept indică o abordare a acestor segmente în 40,8% (20 din 49) din totalul angajamentelor. Dintre acestea 55% (11 din 20) se raportează la statul de drept și 45% (9 din 20) se atribuie drepturilor omului. Din perspectiva clarității formulării promisiunilor doar jumătate (10 din 20) sunt într-un limbaj accesibil și clar formulate, iar din perspectiva compatibilității cu standardele internaționale și/sau strategiile naționale doar 35% (7 din 20) se pliază cu conținutul acestora. Din cele 20 angajamente analizate, niciunul nu poate fi realizat în mod direct/unilateral doar de către președintele țării, dacă să le raportăm la atribuțiile prevăzute de Constituția Republicii Moldova. Acestea depășesc limitele legale ale funcției prezidențiale, necesitând intervenții majore în procesul legislativ, realizarea cărora depinde de sprijinul Parlamentului și Guvernului.

Drepturile omului

În partea ce ține de integrarea măsurilor de protecție și promovare a drepturilor omului, analiza angajamentelor arată că programul include preponderent măsuri care vizează realizarea progresivă a drepturilor economice și sociale, concentrându-se pe **protecția socială a grupurilor vulnerabile**. Aceste grupuri includ familiile cu mulți copii, veteranii de război, persoanele cu dizabilități și pensionarii. O astfel de abordare este pozitivă, întrucât contribuie la reducerea inegalităților și asigurarea unui trai decent pentru categoriile defavorizate. Cu toate acestea, o provocare majoră este sustenabilitatea financiară a acestor măsuri. În lipsa unor soluții concrete privind sursele de finanțare, există riscul ca aceste angajamente să devină promisiuni populiste, care să nu poată fi realizate din cauza constrângerilor bugetare. Programul candidatului nu oferă clarificări cu privire la modul în care se va asigura finanțarea pentru aceste măsuri sociale. Astfel de angajamente de protecție socială ar trebui să fie însoțite de o strategie bine definită de alocare a resurselor. Mai mult ca atât, realizarea acestor promisiuni nu ține direct de atribuțiile președintelui, implicarea Guvernului și Parlamentului este esențială la acest capitol.

Aspecte problematice

Un aspect controversat din programul candidatului este propunerea de **interzicere a „propagandei LGBT” în școli**. O astfel de interdicție reprezintă o încălcare flagrantă a drepturilor omului. Această măsură ridică întrebări serioase cu privire la respectarea angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova în domeniul drepturilor omului și este contrară prevederilor Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, lovind drastic în drepturile persoanelor LGBT. De asemenea, măsura este incompatibilă cu angajamentele internaționale asumate de Republicii Moldova.

Statul de drept

Pe componenta statului de drept, candidatul își propune două mari intervenții și anume:

- să transforme sistemul politic prin schimbarea formei de guvernare către republică prezidențială prin modificarea Constituției și introducerea funcției de vice-președinte, inclusiv crearea unui sistem de administrare cu participarea cetățenilor;
- să lupte cu corupția prin înăsprirea pedepselor, anularea imunității pentru deputații și ridicarea mandatelor deputaților transfugi, adoptarea legii lustrajului și lichidarea Serviciului de Informații și Securitate (SIS) și a Centrului Național Anticorupție (CNA).

Promovarea unui sistem de administrare în care cetățenii să fie auziți (guvernarea participativă) este un principiu democratic și un angajament care se pliază cu strategiile naționale. Acesta este un angajament care promovează principiile democratice și transparența. Cu toate acestea, realizarea unui astfel de sistem depășește atribuțiile directe ale președintelui și implică reforme legislative și administrative care trebuie implementate la nivelul Guvernului și Parlamentului. Președintele poate susține inițiative în acest sens, însă schimbările propuse necesită o colaborare interinstituțională și implicarea activă a societății civile.

Trecerea la republică prezidențială și revizuirea Constituției sunt angajamente mai degrabă populiste care necesită modificări constituționale și sprijin legislativ semnificativ, respectiv sunt condiționate de colaborarea cu alte instituții ale statului, în special cu Parlamentul. Adoptarea legii post-vetting/lustrajului și ridicarea imunităților parlamentare sunt măsuri care ar putea fi justificate prin raportarea la obiectivul de curățare a instituțiilor de anumite elemente corupte, însă acestea trebuie să fie realizate cu respectarea statului de drept și a principiilor democratice, pentru a evita abuzurile politice și a menține echilibrul între puterile statului.

Aspecte problematice

Lichidarea SIS și CNA reprezintă un angajament extrem de riscant, cu consecințe potențiale grave asupra securității naționale, a stabilității instituționale și a parcursului de integrare europeană a Republicii Moldova. Această măsură ar obstrucționa reformele în curs de realizare, subminând eforturile deja întreprinse în combaterea corupției. De asemenea, lichidarea acestor instituții în lipsa preluării atribuțiilor de către o altă instituție guvernamentală sau agenție existentă sau nou creată cu atribuții specifice ar putea crea un vid de securitate și de măsuri anticorupție .

VASILE TARLEV

Partidul pentru
Viitorul Moldovei

Dezvoltare,
bunăstare, pace

vezi programul

Date generale

Programul electoral include 10 priorități majore, desfășurate prin intermediul a 75 de măsuri. Analiza acestor măsuri din perspectiva respectării standardelor privind drepturile omului și a principiilor statului de drept relevă o acoperire parțială a acestor aspecte, reprezentând 20% (15 din 75) din totalul angajamentelor. Dintre acestea, 33% (5 din 15) se referă la drepturile omului, iar 67% (10 din 15) se concentrează pe principiile statului de drept. Majoritatea măsurilor propuse au un caracter declarativ, fără a detalia modalitățile și termenele de implementare. De asemenea, cele mai multe dintre acestea nu pot fi realizate în mod direct sau unilateral de către președintele țării, având în vedere atribuțiile prevăzute de Constituție, ci depind de sprijinul Parlamentului și al Guvernului.

Drepturile omului

Pe componenta drepturilor omului, toate acțiunile propuse de candidat respectă standardele internaționale și politicile interne, însă majoritatea acestora nu sunt fezabile, având în vedere limitările atribuțiilor funcției de președinte. Candidatul își concentrează atenția în principal pe acțiuni larg răspândite, cum ar fi implementarea standardelor pentru respectarea drepturilor omului, conform Constituției și Declarației Universale a Drepturilor Omului, consolidarea legislației privind drepturile lingvistice și culturale ale minorităților naționale, precum și protejarea copiilor împotriva violenței și exploatarei.

Un pilon important al acțiunilor sale constă în **educarea funcționarilor de stat în spiritul respectării drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor**, precum și în acordarea de stimulente socio-economice (indemnizații lunare, subvenții suplimentare) pentru persoanele cu venituri mici și categoriile social vulnerabile, însă, la fel, fără specificarea surselor de finanțare a acestor inițiative.

Aspecte problematice

Nu au fost identificate.

Statul de drept

În ceea ce privește componenta statului de drept, majoritatea acțiunilor propuse sunt formulate în **termeni generali și declarativi, fără a furniza detalii specifice sau exemple concrete despre măsurile necesare pentru îmbunătățire**. Candidatul nu oferă

---

o viziune clară asupra modalităților de implementare a acestora, lăsând în incertitudine capacitatea de a transforma obiectivele în acțiuni tangibile și eficiente. De asemenea, majoritatea covârșitoare a acțiunilor propuse (8 din 10), cum ar fi investigarea sau sancționarea persoanelor, revizuirea cazurilor în instanțe, instruirea, selectarea și promovarea funcționarilor publici etc, sunt improprii atribuțiilor funcționale ale Președintelui.

Aspecte problematice

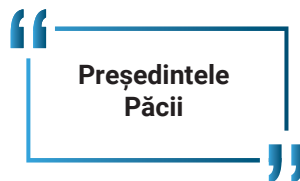
Un aspect problematic este reprezentat de acțiunea **„reabilitarea deținuților politici și revizuirea dosarelor penale cu tentă politică.”** Termenul „deținut politic” este ambiguu, fiind adesea utilizat de către oponenții politici care se autodeclară victime ale unor presupuse răfuieli din partea altor actori politici. Fără o analiză detaliată a acuzațiilor, probelor existente sau a absenței acestora, utilizarea acestei terminologii poate induce în eroare publicul și sugerează că persoane implicate în cazuri notorii, cum ar fi „furtul miliardului,” ar putea fi considerate deținuți politici. Reabilitarea acestor persoane, dacă o putem interpreta strict ca grațiere, este în conformitate cu atribuțiile constituționale ale președintelui, însă investigarea acestor cauze, este responsabilitatea organelor de aplicare a legii, procuraturii și instanțelor de judecată.

Concluzie

Programul electoral al candidatului evidențiază că prioritățile setate sunt în mare parte declarative și lipsite de specificitate în modalitatea de implementare, ceea ce limitează viabilitatea lor practică. Deși se încearcă integrarea drepturilor omului și a principiilor statului de drept, realizarea eficientă a acestor măsuri depinde semnificativ de colaborarea interinstituțională și este constrânsă de atribuțiile constituționale ale funcției de președinte. Mai mult, utilizarea unor termeni neclari ridică probleme de interpretare care ar putea afecta credibilitatea acestui program în ochii publicului.

**IRINA
VLAH**
Candidată
independentă

[vezi programul](#)

Date generale

Irina Vlah are un program electoral prin care anunță **10 priorități detaliate prin 61 de angajamente** prin care își asumă să garanteze securitatea și pacea în Moldova.

Analiza angajamentelor anunțate din perspectiva standardelor privind drepturile omului și principiilor statului de drept indică faptul că în 44,2% (27 din 61) măsurile propuse pot fi raportate la aceste două dimensiuni. Dintre măsurile propuse în aceste direcții, 70% (19 din 27) se raportează la statul de drept, iar 29% (8 din 27) se atribuie drepturilor omului. Din cele 27 angajamente analizate, 40,7% (11 din 27) au fost formulate clar, conținutul lor fiind concis și de înțeles; 48,14 % (13 din 27) sunt în corespundere cu standardele internaționale de drepturile omului și/sau strategiile naționale pe aceste segmente de referință; doar 22,2 % (6 din 27) ar putea fi fezabile de realiza din perspectiva compatibilității atribuțiilor președintelui prevăzute de Constituția Republicii Moldova.

Drepturile omului

Angajamentele candidatei în domeniul drepturilor omului pot fi grupate în două mari direcții:

- asigurarea diversității culturale;
- protecția socială a grupurilor vulnerabile.

Măsurile propuse sunt, în general, compatibile cu standardele internaționale privind protecția drepturilor omului și cu strategiile naționale în vigoare. De asemenea, majoritatea angajamentelor sunt formulate clar. Cu toate acestea, niciuna dintre ele nu poate fi implementată direct de către președintele Republicii Moldova, depășind atribuțiile constituționale. În plus, având în vedere că majoritatea măsurilor vizează domeniul protecției sociale, pentru care sunt necesare resurse financiare semnificative, asumarea acestor angajamente fără un plan concret de identificare sau redirecționare a fondurilor nu este realistă sau fezabilă.

Aspecte problematice

Nu au fost identificate.

Statul de drept

Analiza angajamentelor din program pe componenta statului de drept poate fi grupată în trei direcții principale:

- inițiative legislative pentru combaterea corupției;
- reformarea sistemului judiciar și a Procuraturii;
- investigarea cazurilor de corupție și a celor împotriva democrației.

În linii generale, măsurile propuse sunt preponderent declarative și dificil de realizat, atât din cauza faptului că nu intră direct în prerogativele constituționale ale președintelui, cât și din perspectiva riscurilor pe care le-ar prezenta pentru reformele deja aflate în desfășurare. Implementarea lor ar necesita modificări legislative majore și cooperarea cu alte instituții.

Aspecte problematice

Instituirea unei instanțe specializate pentru crime împotriva democrației ridică mai multe semne de întrebare. În primul rând, această propunere este vagă și lipsită de claritate. Măsura nu oferă detalii concrete despre ce ar însemna aceste „crime împotriva democrației”. Aceasta poate crea confuzie și poate fi interpretată ca o încercare de a limita libertățile democratice. În al doilea rând, măsura poate fi catalogată ca o amenințare la independența justiției și ar putea crea riscuri de abuz și o modalitate de amenințare a adversarilor politici. Reforma justiției trebuie să se concentreze pe consolidarea independenței și eficienței instanțelor existente.

Un alt aspect problematic ține de propunerea de a introduce un sistem de alegere directă a judecătorilor de către cetățeni. Măsură, chiar dacă poate părea atractivă pentru cetățeni, implică multiple riscuri și provocări legate de independența justiției, calitatea actului de justiție și principiile statului de drept. Atunci când judecătorii sunt aleși pe criterii de popularitate și nu de competență, calitatea actului de justiție poate fi compromisă.

ION CHICU

Partidul Dezvoltării
și Consolidării Moldovei

Statul este al
tău

vezi programul

Date generale

Programul electoral propune 10 priorități majore, dezvoltate în 62 de acțiuni. Din numărul total de acțiuni propuse 24% (15 din 62) vizează drepturile omului și 15% (9 din 62) vizează statul de drept. Totuși, o bună parte dintre măsurile propuse privind drepturile omului și statul de drept sunt declarative, incluzând adesea mai multe critici la adresa guvernării actuale decât oferirea unor soluții concrete pentru realizarea propriilor obiective și implementarea lor. În plus, majoritatea acestor acțiuni se bazează pe o cooperare interinstituțională și nu țin de competențele directe și unilaterale ale Președintelui. Au fost identificate și măsuri problematice, care vizează activitatea societății civile, a mass-mediei și procesele de reformare a justiției.

Drepturile omului

În ceea ce privește drepturile omului, programul abordează trei segmente:

- pensii și alocații sociale;
- asigurarea păcii, securității și coabitării armonioase;
- garantarea dreptului la educație pentru fiecare copil și tânăr din țară.

Primul segment, cuprinzând 6 priorități, include **restabilirea indexării pensiilor și alocațiilor sociale**, precum și recunoașterea anumitor perioade de activitate în calculul pensiei. Deși binevenite, aceste măsuri sunt declarative și nu se încadrează în atribuțiile directe ale Președintelui. Modificările legate de pensii și prestații sociale implică ajustări bugetare care intră în competența Guvernului, acesta având responsabilitatea de a prezenta bugetul și de a obține aprobarea Parlamentului. Alte măsuri vizează accesul la servicii sociale pentru persoanele vulnerabile, dar și acestea sunt condiționate de capacitatea bugetară a statului și nu sunt de competența directă a Președintelui.

Propunerile din **al doilea segment** includ introducerea răspunderii penale pentru funcționarii de stat de nivel central și local pentru promovarea discursului de ură interetnică sau de discriminare pe diferite criterii, o măsură salutară, dar dependentă de sprijinul Guvernului și Parlamentului. Mai mult, legislația penală și contravențională, deja a fost modificată în 2022 prin includerea unor asemenea prevederi menite să descurajeze și sancționeze discursul de ură și infracțiunile motivate de prejudecată. De asemenea, măsurile propuse privind educația, accesul la informație și serviciile medicale, eficientizarea programelor de studiere a limbii de stat, eliminarea discriminării

lingvistice și susținerea activității asociațiilor etnice nu sunt detaliate suficient și nu fac parte din atribuțiile directe ale Președintelui.

În ceea ce privește dezvoltarea unui pachet de servicii pentru copiii cu necesități speciale, care face parte din ultimul segment analizat, această propunere este bine intenționată, dar, la fel ca și alte măsuri sociale, depinde de capacitatea bugetară a statului și ține de competența Guvernului.

O altă măsură ce vizează drepturile omului constă în crearea oportunităților de studiere în limba maternă la toate nivelurile educaționale. Acțiunea este conform standardelor internaționale, dar nu specifică sursele de finanțare, ceea ce ridică îndoieli privind sustenabilitatea acestei măsuri.

Aspecte problematice

Nu au fost identificate.

Statul de drept

Programul electoral include un segment dedicat **„Restabilirea funcționalității instituțiilor statului”**, care subliniază că, în ultimii trei ani, acestea au servit mai degrabă intereselor de partid decât cetățenilor. Cele 11 priorități ale acestui segment include asigurarea independenței justiției. Candidatul propune cinci obiective esențiale: implementarea modificărilor constituționale, consolidarea capacităților Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) și ale Consiliului Superior al Procurorilor (CSP), eliminarea elementelor abuzive din Strategia pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției 2022-2025 și din Planul de acțiuni, asigurarea unui dialog eficient între puterile statului și, nu în ultimul rând, consolidarea și depolitizarea Autorității Naționale de Integritate (ANI). Independența justiției este esențială pentru funcționarea sănătoasă a unei democrații și pentru respectarea statului de drept. Cu toate acestea, succesul acțiunilor propuse de candidat nu intră în competența directă și unilaterală a președintelui, dar depind de susținerea Guvernului și a Parlamentului. În plus, colaborarea cu societatea civilă este un element cheie pentru reușita reformelor din sectorul justiției.

Aspecte problematice

Una dintre propunerile problematice ale candidatului vizează renunțarea la procesul „neconstituțional” de evaluare a judecătorilor și procurorilor de către străini, capacitând CSM și CSP în asigurarea acestei evaluări. Deși capacitatea CSM și CSP este importantă pentru a asigura continuitatea fiind o propunere plauzibilă, excluderea membrilor internaționali din comisii la această etapă riscă să compromită eficiența reformei și să reducă transparența și credibilitatea procesului. Participarea unei componente internaționale în procesul de evaluare reprezintă o garanție necesară pentru a asigura imparțialitatea și obiectivitatea procesului de evaluare, stabilind un echilibru între independența magistraților și necesitatea asigurării integrității acestora. Această componentă reduce semnificativ riscul ca activitatea Comisiilor de evaluare să fie influențată de voința majorității politice de moment, contribuind astfel la eliminarea

suspiciunilor din partea subiecților evaluați și a publicului larg. De asemenea, prezența experților internaționali în cadrul comisiilor de evaluare este o măsură susținută de Comisia de la Veneția, confirmând importanța acestei abordări pentru credibilitatea procesului de reformă.

O altă propunere care implică riscuri este intitulată „Implementarea celor mai democratice și transparente reglementări privind activitatea organizațiilor din sectorul neguvernamental, asigurând transparența finanțării lor, inclusiv de peste hotare”. Scopul central al acestei măsuri este preluarea experiențelor „de succes” ale altor state în ceea ce privește asigurarea transparenței finanțării ONG-urilor, astfel încât activitatea acestora să fie desfășurată în interesul cetățenilor Republicii Moldova și să nu pună în pericol securitatea statului. Această măsură poate fi percepută ca o încercare de control excesiv asupra societății civile, restricționând activitatea ONG-urilor și limitându-le capacitatea de a sprijini democrația și drepturile omului. De asemenea, reglementările ar putea descuraja finanțarea externă esențială pentru multe organizații, afectând grav activitatea acestora. Un alt risc major este că această măsură ar putea fi utilizată pentru a marginaliza sau intimida ONG-urile critice față de guvernare, contribuind astfel la reducerea spațiului civic și a diversității de opinie. Este important de menționat că, la această etapă, propunerea deja reflectă o atitudine defavorabilă sau chiar ostilă față de ONG-uri din partea candidatului, sugerând o potențială intenție de supraveghere și constrângere a societății civile.

ANDREI NĂSTASE

Candidat independent

Un președinte
dedicat

vezi programul

Date generale

Programul lui Andrei Năstase subliniază mai multe angajamente relevante pentru drepturile omului și statul de drept. Acestea includ combaterea corupției, reformarea sistemului de justiție și asigurarea protecției sociale a grupurilor vulnerabile. Programul prevede și modernizarea instituțiilor publice, elemente ce sunt în concordanță cu principiile statului de drept. Totuși, măsurile specifice pentru protecția drepturilor omului, precum combaterea discriminării sau asigurarea libertății de exprimare, sunt tratate în mod limitat.

Principalele propuneri legate de justiție și drepturile omului includ modificarea Constituției. În partea ce ține de statul de drept, candidatul Andrei Năstase promite să „**facă regulă**” în justiție, afirmând că vetting-ul actual (n.a. evaluarea extraordinară) este politizat și ineficient. Năstase mai propune ca procurorul general și judecătorii de la Curtea Supremă de Justiție să fie aleși direct de cetățeni, prin vot liber.

Drepturile omului

Candidatul propune modificarea articolului 47 din Constituție, care, în forma sa actuală, prevede dreptul la asistență și protecție socială, obligând statul să asigure un nivel de trai decent pentru sănătatea și bunăstarea cetățenilor, inclusiv pentru cazuri de șomaj, boală, invaliditate și alte situații de pierdere a mijloacelor de trai. Năstase dorește să introducă în mod explicit un „**venit minim garantat**” pentru pensionari, responsabilizând statul să asigure resurse suficiente pentru un trai zilnic adecvat.

În partea ce ține de fezabilitatea acestei măsuri, autorii nu vor veni cu o apreciere. Totuși, ne vom referi la aspectul juridic și procedura care ar preceda realizarea acestei măsuri. Procesul pentru modificarea Constituției este unul anevoios și plin de obstacole procedurale, ceea ce complică și mai mult realizarea acestei inițiative într-un termen rezonabil. Modificarea Constituției este un proces extrem de dificil, necesitând o majoritate calificată de cel puțin 2/3 de deputați în Parlament, adică 67 din cei 101 de deputați din Parlament. Acest prag înalt, impus pentru a asigura stabilitatea constituțională, face ca adoptarea unor astfel de schimbări să fie foarte improbabilă, mai ales în contextul unei lipse de consens politic larg. În partea ce ține de alocarea resurselor pentru asigurarea măsurii de venit garantat, sunt necesare resurse financiare semnificative, asumarea acestor angajamente fără un plan concret de identificare sau redirecționare a fondurilor nu este realistă sau fezabilă și ține mai mult de Guvern și de Parlament, decât de instituția prezidențială.

Statul de drept

Reformele propuse în justiție și combaterea corupției corespund obiectivelor și programelor existente (independența sistemului judecătoresc și combaterea corupției), însă unele acțiuni propuse sunt problematice. Alegerile directe pentru procurorul general și judecătorii Curții Supreme de Justiție ar putea contraveni principiului independenței justiției.

În multe state din SUA, de exemplu, judecătorii sunt aleși prin scrutin public, ceea ce îi obligă să desfășoare campanii electorale similare celor ale politicianilor. Această realitate duce la apariția unor conflicte de interese evidente, întrucât judecătorii trebuie să colecteze fonduri de campanie, de multe ori de la avocați și alte persoane care, ulterior, ar putea apărea în fața lor în instanță. Un alt dezavantaj major al alegerii judecătorilor este că, pentru a câștiga voturi, aceștia pot lua decizii populiste, care nu reflectă neapărat aplicarea corectă a legii. Pe lângă aceasta, există pericolul influențelor financiare asupra judecătorilor, provenite de la diverse grupuri de interese economice și politice care pot finanța campanii electorale, sperând că astfel își vor asigura favoruri în viitor. Totodată, reclamele de campanie ale candidaților pentru funcții judiciare devin adesea absurde, cu promisiuni populiste și slogane lipsite de relevanță juridică. În esență, campaniile electorale aduc o presiune constantă asupra judecătorilor de a-și ajusta deciziile în funcție de popularitatea publică, în loc să se bazeze pe principii de drept și pe imparțialitate.

Candidatul Andrei Năstase critică procesul actual de vetting, susținând că este politizat și ineficient și își propune să „**facă regulă**” în justiție. Este important de menționat că actuala evaluare extraordinară a fost reglementată de mai multe legi, după o consultare amplă cu Comisia de la Veneția¹. De fapt, această lege a fost adoptată tocmai pentru a asigura integritatea judecătorilor și pentru a spori încrederea publicului în sistemul de justiție. Majoritatea recomandărilor Comisiei de la Veneția au fost acceptate, inclusiv necesitatea evaluării externe, care a fost considerată adecvată pentru Republica Moldova în acest context.

Deși legea a fost concepută pentru a îmbunătăți integritatea sistemului judiciar, nu se poate exclude faptul că o anumită parte din populație ar putea avea motive de îngrijorare. Chiar dacă procesul a fost fundamentat pe recomandările experților, există riscul ca implementarea sau eficiența acestuia să fie limitată. Astfel, intenția lui Năstase de a „face regulă” în justiție poate reflecta o preocupare legitimă, care ar putea contribui la o reformă mai profundă și mai puțin susceptibilă de influențe politice, însă care trebuie explicată și argumentată suplimentar.

Concluzie

În ansamblu, evaluarea arată că, deși există intenții pozitive în direcția îmbunătățirii statului de drept și protecției drepturilor omului, fezabilitatea și compatibilitatea unor propuneri cu standardele internaționale și cu atribuțiile prezidențiale rămân incerte.

1 A se vedea, printre altele: [https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)049-e](https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)049-e).

OCTAVIAN ȚICU

Blocul electoral
„Împreună”

Împreună pentru
Europa

[vezi programul](#)

Date generale

Programul electoral include patru angajamente politice de bază și opt priorități aferente. Sunt propuse, în total, 81 de măsuri, care cuprind mai multe sub-acțiuni, menite să îmbunătățească situația în nouă domenii importante ale statului. Măsurile propuse, în general, depășesc esențial atribuțiile prezidențiale.

Din totalul măsurilor asumate, 35% (29 din 81) sunt relevante domeniului de cercetare. 23 de măsuri (28%) se referă la domeniul drepturile omului, iar 6 măsuri (7%) țin de statul de drept. Aproape toate măsurile propuse nu pot fi implementate direct sau unilateral de președintele țării, ci necesită sprijinul Parlamentului și al Guvernului. Nu au fost identificate acțiuni care să nu fie compatibile cu standardele internaționale și documentele de politici în vigoare. 17% din măsuri (5 din 29) au fost formulate vag și neclar, făcând dificilă înțelegerea acțiunilor concrete care sunt propuse spre implementare.

Drepturile omului

Programul identifică drept prioritate națională creșterea demografică. Dreptul la educație, dreptul la sănătate, dreptul la muncă sunt acoperite prin propuneri generale precum ar fi: reducerea cheltuielilor pentru educația copiilor, acces gratuit și fără discriminare la serviciile educaționale, modernizarea învățământului, mărirea alocațiilor pentru sănătate din bugetul public, subvenționarea deschiderii farmaciilor în sate, deschiderea a cel puțin 150 000 de locuri de muncă și susținerea angajatorilor prin politici de stimulare a noilor locuri de muncă. Programul se concentrează, de asemenea, pe sprijinirea grupurilor vulnerabile prin garantarea veniturilor minime și mărirea venitului lunar minim garantat.

Aspecte problematice

Nu au fost identificate măsuri problematice, contrare standardelor internaționale. Totuși, ține de notat că măsurile nu se încadrează în competențele președintelui și nu oferă explicații clare privind modul de implementate.

Statul de drept

Programul electoral include un compartiment dedicat „Justiției și anticorupției”, care prevede cinci măsuri pentru îmbunătățirea situației în acest domeniu. Două dintre acestea sunt formulate foarte vag. De exemplu, măsura – „Eliberăm justiția de influența factorului politic” pare mai mult un slogan electoral decât o propunere concretă. Independența justiției este esențială într-un stat de drept, totuși, nu este explicat cum se intenționează realizarea acestui deziderat.

În schimb, două măsuri referitoare la modificarea legislației penale privind confiscarea extinsă a averii funcționarilor publici și înăsprirea pedepselor pentru partidele care folosesc mijloace financiare ilegale în campaniile electorale sunt mai clare și mai concrete. Totuși, aceste măsuri nu sunt compatibile cu atribuțiile președintelui, deoarece, deși președintele are dreptul de inițiativă legislativă, implementarea lor necesită sprijinul Guvernului și al Parlamentului.

Propunerea de a crea un Departament Național Anticorupție (DNA) după modelul românesc este una populară și larg susținută în societate. Totuși, trebuie de ținut cont de faptul că, în iulie 2023, a avut loc reforma Procuraturii Anticorupție și CNA, prin decuplarea competențelor acestora. O reformă repetată a organelor anticorupție ar afecta semnificativ eficiența procesului de combatere a corupției. Ar fi mai benefic concentrarea eforturilor pe consolidarea instituțiilor anticorupție existente.

Aspecte problematice

Înființarea unei Curți Specializate Anticorupție ar fi inoportună. Despre acest aspect am menționat deja în analiza programului electoral al candidatei Maia Sandu. Deși combaterea corupției este crucială, această propunere contravine reformelor anterioare care au eliminat instanțele specializate pentru a reduce riscul de corupție. Volumul de muncă pentru judecători ar fi prea mic, iar specializarea excesivă ar putea duce la sporirea corupției. Această măsură implică mai multe riscuri neacoperite și cheltuieli bugetare nejustificate.

Concluzie

Programul electoral propune măsuri ce vizează drepturile omului și statul de drept, dar majoritatea depășesc competențele prezidențiale, necesitând sprijinul Parlamentului și al Guvernului. Deși se aliniază cu standardele internaționale, măsurile sunt adesea formulate vag și lipsite de argumentare adecvată. În domeniul justiției și combaterii corupției, unele propuneri contravin reformelor anterioare, ridicând îngrijorări privind fezabilitatea și eficiența acestora.

VICTORIA FURTUNĂ

Candidată independentă

Candidez pentru
noi, pentru Moldova
noastră nouă

[vezi programul](#)

Date generale

Programul electoral al candidatei acoperă 20 de domenii importante pentru societate, fiecare având câte 5 măsuri de redresare. Astfel, programul include, în total, 100 de măsuri propuse pentru implementare.

Din totalul măsurilor, 21% (21 din 100) sunt relevante pentru tema cercetării, dintre care 11 se referă la drepturile omului (11%) și 10 țin de statul de drept (10%). Nicio măsură propusă nu ține exclusiv de atribuțiile președintelui, realizarea acestora fiind dependentă de activitatea Guvernului și Parlamentului. 33% din măsuri (7 din 21) sunt formulate într-o manieră ambiguă și neclară, ceea ce face dificilă înțelegerea raționamentelor care au stat la baza lor, iar 24% din măsuri (5 din 21) nu sunt compatibile cu politicile interne și standardele internaționale.

Drepturile omului

Programul se concentrează în special pe drepturile social-economice, acordând mai puțină atenție drepturilor civile și politice. Sunt propuse măsuri pentru sprijinirea familiei, protecția socială, educația, cultura și sănătatea.

Pentru susținerea familiei, candidata își asumă acordarea unei plăți unice de 100 000 MDL pentru achiziționarea alimentelor și medicamentelor autohtone, precum și acordarea unor credite de 20 000 EUR pentru femei, care se transformă în granturi dacă familia are trei copii minori. De asemenea, programul electoral prevede acordarea unei alocații lunare în valoare de 20 000 MDL pentru familiile care adoptă copii din orfelinate și credite ipotecare pentru familii tineri cu o dobândă de 3%. Programul nu explică cum va fi finanțat acest set de măsuri și dacă bugetul public poate suporta o asemenea povară. Mai mult, aceste inițiative țin de competențele Guvernului, ceea ce le fac irealizabile din perspectiva președintelui. Astfel, aceste măsuri sunt mai degrabă promisiuni electorale populiste, decât angajamente asumate și fundamentate.

Aspecte problematice

O mențiune din program ridică îngrijorări din punct de vedere al conținutului. În primul punct al programului, candidata subliniază că familia este formată din bărbat și femeie, invocând argumente religioase, constituționale și biologice. Această prevedere este problematică, deoarece exclude și discriminează persoanele homosexuale, dar și persoanele necăsătorite, dar care au copii și se consideră familii. Președintele țării nu poate promova mesaje sau inițiative care să ducă la discriminarea unor grupuri largi

de persoane, indiferent de orientarea lor sexuală sau statutul familial. O astfel de abordare contravine principiilor de nediscriminare și egalitate garantate de standardele internaționale și legislația națională.

Statul de drept

Componenta statului de drept din programul electoral include măsuri cu privire la modificarea legislației penale, reforma sistemului penitenciarilor, îmbunătățirea imaginii organelor de drept, dar și digitalizarea procesului penal.

Printre angajamentele mai clare pot fi considerate echivalarea promisiunilor electorale neexecutate cu escrocheria, transformarea pedepselor minore în muncă în folosul comunității, digitalizarea procesului de acumulare a probelor, precum și ridicarea prestigiului instituțiilor de aplicare a legii. Totuși, aceste măsuri nu intră în sfera exclusivă a atribuțiilor prezidențiale, respectiv, există rezerve cu privire la fezabilitatea lor.

Programul include și măsuri ambigue și neclare. Candidata propune implicarea comunităților locale pentru a preveni infraționalitatea. Deși intenția de a reduce nivelul infraționalității este clară, nu se oferă detalii concrete despre cum va fi atins acest obiectiv.

Aspecte problematice

Programul prevede măsura privind trecerea închisorilor la autogestiune prin dezvoltarea industriei de producție. Aceasta ridică probleme din perspectiva fezabilității și respectării drepturilor omului. Nu sunt indicate sursele mijloacelor financiare necesare pentru inițierea și dezvoltarea industriei în penitenciare. Totodată, măsura poate duce la încălcări grave ale drepturilor omului, întrucât obligarea deținuților să muncească se apropie de conceptul de muncă forțată. Deși munca în penitenciare este un fenomen uzual, aceasta trebuie să fie voluntară și remunerată echitabil, iar deținuții să beneficieze de condiții umane și sigure, indiferent de faptul dacă sunt sau nu încadrați în muncă.

O altă măsură neclară este crearea unui Consiliu de Moralitate care să examineze CV-urile persoanelor care aspiră la funcții publice. Inițiativa este vagă și nu reflectă modul de organizare și componența consiliului. Nu se specifică cine va numi membrii acestui consiliu sau care vor fi criteriile pentru evaluarea moralității candidaților.

Pe lângă ambiguitate, măsura introduce un filtru suplimentar pentru accesul la funcții publice, ceea ce contravine principiilor meritocrației și transparenței. Acest consiliu ar putea deveni un instrument de selecție pe criterii subiective, favorizând candidați loiali unor grupuri de interese sau influențe politice, în detrimentul competențelor profesionale. Într-un stat de drept, procesul de acces la funcții publice trebuie să fie reglementat clar, iar selecția să se bazeze pe criterii obiective și legale, cum ar fi competența profesională, experiența relevantă și integritatea.

Concluzie

Programul electoral analizat ridică îngrijorări din cauza propunerilor vagi, nerealiste și incompatibile cu atribuțiile președintelui. Unele măsuri, precum autogestiunea închisorilor sau crearea unui Consiliu de Moralitate, nu doar că sunt nefezabile, dar pot duce la abuzuri și încălcări ale drepturilor omului. Totodată, anumite mențiuni din program discriminează mai multe grupuri largi de persoane.

TUDOR ULIANOVSKI

Candidat independent

Moldova
normală
ești TU

vezi programul

Date generale

Programul electoral include 10 priorități care cuprind 46 de acțiuni. Obiectivul său este de a lupta pentru o „Moldovă normală”, bazată pe **echilibrul între Vest și Est, valorile familiale tradiționale, prosperitatea și demnitatea națională**. Din numărul total de acțiuni propuse, 22% (10 din 46) vizează drepturile omului și 4% (2 din 46) vizează statul de drept. Majoritatea măsurilor propuse au un caracter declarativ, lipsind detalii referitoare la un plan clar de acțiuni, obiective, argumente, analiză financiară, modalități și termene de implementare. Multe dintre acestea nu pot fi realizate direct sau unilateral de către președintele țării, având în vedere atribuțiile stipulate de Constituție, realizarea lor depinde de sprijinul Parlamentului, Guvernului și altor instituții relevante. În plus, există acțiuni care par să reflecte mai degrabă preocupări personale decât interese publice.

Drepturile omului

Candidatul propune un set de politici sociale pentru cetățeni, având ca scop convingerea familiilor tinere să rămână acasă, precum și măsuri pentru asigurarea libertății presei și a libertății de exprimare.

Politicile sociale incluse în program se referă la acordarea alocațiilor pentru copii până la vârsta de 18 ani, majorarea salariului pentru bugetari la 15 000 MDL și a pensiei minime la 5 000 MDL, precum și monitorizarea modului de indexare a salariilor și pensiilor de către Guvern, astfel încât acestea să fie ajustate conform ratei anuale a inflației. De asemenea, candidatul promite reducerea vârstei de pensionare pentru femei. Alte măsuri includ identificarea surselor financiare pentru construirea unui centru medical și educațional destinat copiilor cu autism și nevoi speciale, susținerea parteneriatelor public-private pentru dezvoltarea turismului medical și a centrelor de îngrijire a bătrânilor, precum și discuții cu veteranii pentru a soluționa problemele cu care aceștia se confruntă.

Aceste măsuri sunt, însă, de natură declarativă, lipsind clarificări privind modalitățile de realizare, analiza financiară și sursele de finanțare necesare pentru implementarea inițiativelor care sunt atractive pentru alegători precum majorarea pensiilor, salariilor și oferirea alocațiilor pentru copii. Este important de menționat că aceste acțiuni nu intră în sfera de competență directă a Președintelui și necesită susținerea Guvernului și Parlamentului. Absența clarității în realizarea acestor obiective riscă să inducă în eroare alegătorul.

Deși inițiativele precum crearea unui centru medical și educațional pentru copii cu autism sunt binevenite, ele nu se încadrează în atribuțiile directe ale Președintelui și implică resurse financiare semnificative, care trebuie aprobate de Guvern și Parlament, riscând astfel să rămână doar la nivel de promisiuni. Dialogul cu veteranii, de asemenea, nu oferă detalii despre problemele actuale cu care se confruntă aceștia și despre modalitățile de soluționare.

Referitor la libertatea presei și „a cuvântului”, candidatul declară că va milita pentru crearea unui fond de susținere a presei pentru toate instituțiile media. Dacă finanțarea ar proveni din bugetul de stat, aceasta ar intra sub competența Guvernului și ar necesita aprobarea Parlamentului.

Aspecte problematice

Un aspect problematic se referă la măsura care prevede propunerea unui proiect de lege prin care se va solicita Consiliului Audiovizualului să elaboreze un regulament care să clarifice modul de realizare și difuzare a emisiunilor de satiră, astfel încât acestea să respecte prevederile legale și Codul Deontologic. Această propunere este vag formulată și nu detaliază tipul de reglementări dorite, ceea ce ridică semne de întrebare cu privire la efectele pe care le-ar putea avea asupra libertății de exprimare și creativității în media. O astfel de inițiativă necesită sprijin din partea Parlamentului și un proces complex de consultare.

Statul de drept

În ceea ce privește statul de drept, candidatul propune măsuri de reformă a justiției și garantarea funcționalității instituțiilor de drept. Astfel, el pledează pentru crearea de urgență a unei comisii speciale care să investigheze activitatea comisiilor de evaluare extraordinară, precum și cazurile de rezonanță pierdute la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Această propunere nu oferă un context sau un obiectiv clar care să justifice necesitatea urgentă a creării unei astfel de comisii. Totodată, funcționarea eficientă a acestei comisii ar necesita alocarea adecvată a resurselor financiare și umane, iar candidatul nu detaliază sursele necesare pentru implementare, nici nu prezintă o analiză a bugetului de stat care să clarifice fezabilitatea acțiunii. Deși președintele poate iniția propuneri legislative, măsura are nevoie de un cadru legislativ clar și de un sprijin interinstituțional pentru a avea un impact real.

O altă măsură propusă vizează amendarea mai multor acte normative și legi organice „pentru a nu permite trăgănarea la infinit a examinării dosarelor în judecată”. Această propunere este lipsită de specificări clare referitoare la actele normative ce urmează a fi amendate și modul în care acestea vor aborda problema tergiversării. În plus, simpla propunere de amendare a legislației nu este suficientă, aceasta trebuie să fie aprobată de Parlament. De asemenea, problema tergiversării cauzelor a fost deja abordată prin modificările recente și masive la Codul de Procedură Penală, care au eficientizat urmărirea penală și procesul de judecare a cauzelor.

Aspecte problematice

Nu au fost identificate măsuri problematice, care să contravină standardelor internaționale.

NATALIA MORARI

Candidată independentă

Schimbarea
aici și acum

vezi programul

Date generale

Natalia Morari are un program electoral prin care anunță 9 priorități, detaliate în 45 de acțiuni, care la rândul lor, unele sunt detaliate în alte subacțiuni. Din cele 45 acțiuni, cel puțin 17 (38%) se referă la tema cercetării. 8 (18%) acțiuni vizează domeniul statului de drept, iar 9 (20%) acțiuni au tangență cu domeniul drepturilor omului. Din perspectiva standardelor privind drepturile omului, dar și principiilor statului de drept, măsurile în mare parte sunt compatibile cu standardele internaționale și strategiile naționale.

Candidata propune inițiative legislative și introducerea unor novații a unor instituții din sistemul anglo-saxon, precum introducerea juraților în anumite cauze, mecanismul de responsabilizare a părților pentru sfidarea curții, dar și alte instituții care nu au existat până acum în Republica Moldova. Toate acțiunile enunțate, necesită o amplă modificare a cadrului legislativ și colaborarea cu celelalte autorități. Deși unele din aceste propuneri pot fi catalogate drept novații, în ceea ce privește claritatea și fezabilitatea lor, este necesară o analiză atentă.

Drepturile omului

Măsurile propuse sunt, în general, compatibile cu standardele internaționale privind protecția drepturilor omului și cu strategiile naționale în vigoare. Candidata propune în mare parte angajamente față de grupurile vulnerabile, cu un accent major pe categoria persoanelor în etate. Angajamentele din perspectiva inițierii adoptării unor legi privind protecția socială a grupurilor vulnerabile se referă la majorarea pensiilor, adoptarea unei legi prin care va fi revizuit calculul vechimii în muncă, primirea lunară a bonusurilor pentru vârstnici cu o pensie redusă, angajarea pensionarilor - cu reducerea contribuțiilor sociale.

Majoritatea angajamentelor sunt formulate clar. Cu toate acestea, niciuna dintre ele nu poate fi implementată direct de președintele Republicii Moldova, depășind atribuțiile constituționale. La fel, implementarea acestor angajamente necesită resurse financiare, iar în cazul în care nu are un plan de implementare, rămân a fi angajamente populiste și declarative.

Aspecte problematice

Nu au fost identificate măsuri problematice, care să contravină standardelor internaționale..

Statul de drept

În domeniul statului de drept, candidata propune angajamente concrete atât în domeniul combaterii corupției, cât și în domeniul justiției. Candidata propune un mecanism nou, prin care denunțatorul își recuperează banii dublu pe cheltuiala celui care primește banii. Procesul trebuie să funcționeze și invers.

Reformele propuse în **justiție**, care le putem atribui la sistemul judecătoresc vizează tragerea la răspundere penală pentru decizii ilegale a „50 de judecători odioși”, formarea unui nou organ de gestionare și anchetare judiciară, dar și alte inovații în procesul de reținere și în judecarea cauzelor în care sunt implicați funcționarii publici.

Aspecte problematice

Implicarea juraților în procesul judiciar presupune modificarea Constituției, Codului de procedură penală, Legii privind organizarea judecătorească și adoptarea unei noi legi cu privire la curtea cu jurați. Crearea și menținerea curților cu jurați sunt extrem de costisitoare. O astfel de instituție nu este justificată în contextul austerității bugetului Republicii Moldova. Chiar și cu ignorarea suportului bugetar necesar pentru o asemenea reformă, selectarea persoane independente și neutre, în special în contextul declinului demografic și migrării populației Republicii Moldova va constitui un impediment permanent în selectarea juraților, iar numărul mic de cauze deosebit de grave și excepțional de grave nu pare să justifice crearea curților cu jurați.

Inițiativa ce vizează recuperarea banilor persoanei care face denunțuri anticorupție poate prezenta riscuri semnificative din cauza potențialului de abuz și al pericolelor pe care le poate aduce asupra integrității sistemului de justiție. Propunerea de a recompensa denunțătorii cu dublul sumei oferite într-o tranzacție coruptă ar putea încuraja denunțurile false sau înscenările. Într-un context în care există o recompensă financiară substanțială, anumite persoane ar putea profita de acest mecanism pentru a obține câștiguri materiale prin manipularea sistemului. În plus, posibilitatea ca procesul să funcționeze și invers ar putea duce la acuzații nedrepte, îndreptate chiar către persoane nevinovate, care ar fi forțate să plătească.

Concluzie

Majoritatea angajamentelor sunt formulate clar. Cu toate acestea, niciuna dintre ele nu poate fi implementată direct de președintele Republicii Moldova, depășind atribuțiile constituționale. La fel, implementarea acestor angajamente necesită resurse financiare enorme, iar în cazul în care nu are un plan de implementare, rămân a fi angajamente populiste și declarative. Reformele care le propune candidata nu au un plan definit de implementare, menționând și un termen surprinzător de redus pentru unele măsuri. Având în vedere că majoritatea măsurilor vizează domeniul justiției, pentru care sunt necesare resurse financiare semnificative, asumarea acestor angajamente fără un plan

concret de identificare sau redirecționare a fondurilor nu este realistă sau fezabilă. În plus, ar trebui reglementat întreg cadrul normativ pentru a fi posibilă implementarea acestor acțiuni, pe lângă procesele de avizare naționale și internaționale. Președintele în toate aceste acțiuni poate avea rolul de inițiator de propuneri legislative, dar nu și de implementator. Este un proces major implicând consultarea și angajarea puterilor în puterilor în stat, dar și o analiză aprofundată a efectelor care pot urma în urma acestor angajamente.

Puteți susține activitățile
de cercetare și advocacy
ale CRJM printr-o
[donație online.](#)

CENTRUL DE RESURSE JURIDICE DIN MOLDOVA

str. A. Șciusev 33,
MD-2001, Chișinău,
Republica Moldova

+373 22 84 36 01
+373 22 84 36 02

contact@crjm.org

www.crjm.org

crjm.org

crjmoldiva